

nosu ... govori večina našega naroda. Posredovalni predlog, naj bi govorili v olikani besedi: rek₁w ... se mi zdi jalov, ker mi tega ni moči izgovoriti; ne preostane torej drugega kot: rek₁l, koz₁l ... Priznam pa, da je to velik napredek proti spakovanju s širokim e: rekel, kozel ... Tudi Prešernovega ukaza: »Trpì brez miru!« po dr. Breznikovi zahtevi (da se čuj čisti i, čeprav kratki) ne morem izgovoriti; kaj drugega bi bilo: potrpi ...! Trp₁w bom torej samo na tihem.

Dr. J. Debevec.

Milan Pugelj: **Mimo ciljev.** (Knjižnica Slovenskega Ilustrovanega Tednika II.) V Ljubljani, 1914. — Tisk Zadružne tiskarne v Krškem. — Str. 180. Pugelj ugaja samo takrat, kadar opazuje in opisuje pojave zunanjega življenja: diči ga bogata fantazija, strogo začrtani kontrasti in tem primerna barvnost jezika. Takrat vidim v njem slikarja, ki dela (še preveč) minuciozno; ko pa se spusti v analiziranje in niansiranje notranjih čuvstev, se v par stavkih izgubi; vez med zunanjim in notranjim življenjem hipoma preneha; pisatelj postane cinično-hladen, njegove osebe so nam priskutne, njih življenje nejasno in zagonetno. S Cankarjevimi vagabundi in čudaki imamo sočutje, Pugljevi nas odbijajo. — Ko sem prebral to Pugljevo zbirko deseterih drobnih povestic, oziroma črtic, sem ostal popolnoma hladen. Niti ena struna se mi ni oglašila v duši. Tako se bo gotovo zgodilo še marsikomu, dasi je okus zelo različen. Kakor bi sedel pozimi v lepi, a mrzli sobi, ki se ne da razgreti: Nakladaš v vablivo peč vedno novega netiva, pa soba se ne razgreje; gorkota uhaja kdovekam. Poleg vsega pa dihajo iz razpokane peči še težki, zadušljivi plini. — Pugelj ima bujno fantazijo, drzne primere, originalnost, pomešano s precejšnjo mero pikantnosti, bogat, včasih preumeten jezik — pa dasi požiga vse svoje zmožnosti, ki niso ravno majhne, te kljub vsemu netivu obdaja neprijeten hlad. Škoda netiva ob tej literarni draginji! — »Mimo ciljev« hodijo njegovi ljudje, bolje rečeno, cilji beže mimo njih. So vsi zelo enaki ti ljudje, nenaravno majhni in brez volje, deloma tudi neresnični, pa naj bo Janez Piškur in njegov prijatelj v prvi črtici »Zanešeni«, ali prismodè in obiskovalec panoptika Melhijor Kliš v »Heleni«, ali bajni, a s cinizmom obrizgani »Zaljubljeni kmet«, ali ljudje iz sicer tuintam pretresljivega »Labuda«, ali gospodična v »Utešenju«, ali literat Peter Slava v »Petih kronah«, ali navsezadnje »velika opičja duša« v zadnji sličici iz opičjega življenja. Tista o Melhijorju Klišu je pravcato literarno komedijantstvo, ki priča, kam pisatelj lahko zabrede, če preveč hlasta za originalnostjo! So čudaki na svetu, a Klišev ni; in če si je Pugelj enega izmislil, ne spada v literaturo. Treba je le pogledati vsebino. Kliš si naroči, da bi utešil potrebo po ženski »vilinsko nežni in lirski zunanosti«, ker ga ne vleče več »njena notranost, njena duša«, nekje na Francoskem voščen avtomatičen kip ženske, »narejene strogo življenjsko«. Ta kip, posnet po fotografiji, mu predstavlja izvoljenko mladih dni, Heleno, in se navija »na levi bradavici njenih prsi«. Kliš hodi poljubno in po potrebi navijat avtomat in se tako naslaja ob lirski zunanosti, kakor je videl v »Panoptiku«. Ko izve, da se je Helena poročila, vzame nož in razreže v divji besnosti voščeni avtomat. Sam se javi, da je umoril svojo — ženo. Ali misli Pugelj, da imamo res tako dobre želodce? — Ob takih literarnih zablodah

se ga bomo izogibali, pa naj hlasta še tako za realistično originalnostjo. — Edino, kar je lepega v vsej knjigi, so tri pesmi v prozi, »Trije meseci«: Maj, oktober, februar.

Leopold Turšič.

Ivo Trošt: **Moja setev.** Zbrani mladinski spisi. I. zvezek. Oživila resnica. Povest. V Ljubljani, 1914. Last in založba »Društva za zgradbo učiteljskega konvikta«. Natisnila »Učiteljska tiskarna«. — Pisatelj je posvetil svoje spise slovenski mladini in trdno upa na žetev svoje setve. Ker bi bilo drugače težko oceniti zgodbo o hudobnem Kljunovem Gašperju in pridnem Maličevem Lovru, jo orišem. Fabula prične z neverjetnostjo: Lovro reši sina pl. Kržana iz Ljubljance, Gašper pa ugrabi v zadnjem hipu rešenca in se prezentira publikli kot rešitelj. Zanje zato pohvalo in vse mogoče nagrade, pravi rešitelj je žalosten; ker ne more prepričati občinstva na bregu, ostane pozabljen. Pa tolaži se z rajnega očeta sentenco: »Resnica se že izkaže. Kakor olje priplava na vrh.« Gašper pa zahaja v zahvalo radi namišljenega junaštva v Kržanovo hišo in je tako pokvarjen dečko, da uči rešenega Egon kaditi, piti, kvartati in krasti — torej same slabosti in vsega obsojanja vredne napake. To se izve in Gašper mora od hiše, dovrši trgovsko šolo in ostane lump, tako popoln lump, da ima še pošten človek nad njegovo popolno pokvarjenostjo srčno dopadajenje. Lovro pa je marljiv in pridnen, angel brez vsakega greha, breztelesno bitje, ki sprejme le to, kar sam zasluži, ki varčuje, ki ne pije in ne kadì. Edina misel, ki vrti njegovega življenja kolo, je misel kupiti — rojstno hišo, pa vendar noče dokazati, da je sam pravi rešitelj Egonov. Zgodi se drugo čudo: Gašper, ki se je pisal tudi Kaspar, pa Lovro sta isto leto potrjena za vojaka, služita pri isti stotnji, k isti stotnji je premeščen tudi poročnik Egon pl. Kržan. Gašper avanzira do narednika, Lovro postane nadzornik v kuhinji in dobi dve zvezdi. Pa naenkrat dokaže Gašper v knjigah veliko sleparijo, Lovra vtaknejo prvič pod ključ. Po gostilnah pripoveduje narednik, kako hinavsko ga je hotel Lovro že nekaj oslepariti radi nagrade pri rešitvi pl. Kržana. To izve poročnik Egon in se izkuša prepričati. Da se prepriča, je treba tretjega čudeža: Egon, ki je bil nezavesten, ko se je potapljal, se še spominja, kako ga je rešitelj prijel pod vodo. Izkaže se, da Gašper laže in Lovro trdi resnico, »resnica splava na vrh«. Nepravilnosti v knjigah je povzročil Gašper, da bi uničil Lovra. Zdaj pride pod ključ Gašper, Lovro pa dobi po posredovanju pl. Kržana službo ključavničarja v vojnem arzenalu na cesarskem Dunaju. Nagrado, ki mu jo izplača pl. Kržan, odkloni v prid sestre Metke. Na Dunaju se nauči nemščine, češčine in poljščine. Gašper pa gre v Ameriko, piše na Lovrove predstojnike »brezimski list« ter ga očrni. Zdaj pride Lovro drugič pod ključ; seveda ga reši Egon. Ne manjka četrtega čudežnega dogodka: Lovro pusti iz milega domotožja, dasiravno mu je njegovo opravilo obetalo najlepšo prihodnost, službo in kupi doma svojo rojstno hišo, že polrazpalo bajto, ter tam životari. Sedaj se zgodi peti čudež: Gašper Kljun se vrne iz Amerike, prileze pijan na Lovrovo podstrešje in tam zapali z žganjem, ki mu zažori iz ust, streho nad Lovrovo glavo; sam umre, opeče pa še pri reševanju Lovru obe roki. Kmalu nato pride polk v vas in ž njim pl. Kržan, ki obišče Maliča. To je zgodba, kar je vmes, je nerodno pripo-

vedovanje in dolgočasno filozofiranje o sreči, resnici, bogastvu, zavisti, zlu in časti. Človek, ki bi se vprašal po umetniški vrednosti, pogleda samo napise nad poglavji, pa je na jasnem: »Junaštvo; Čuden človek; Z nagrado in brez nagrade; Greh in krepost; Denar in usluga; Kdo je na boljšem? — Naprej, naprej — do sreče! — Sreča. Dodatek. »Trošt že sam morda ne smatra povesti za umetniško delo, najbrž je hotel napisati samo knjigo za nazorni pouk o resnici in hotel dokazati, da nekje živi in diha, čeravno je abstraktnost. Zato ga ne ženira, če kopiči slučaj na slučaj brez notranje nujnosti svojih literarnih kombinacij. Morda je hotel pisatelj obogatiti naše mladinsko slovstvo, kar je hvale in priznanja vredno, dasiravno imamo že Schmidu v slovenskem prevodu: »Pridni Janezek in hudobni Mihec«. Kar mi je najbolj na srcu, je pa to-le: Naša mladina si ne sme vzeti za zgled Maliča, ker je človek brez krvi, usmiljenja vreden v svoji popolnosti in ponižnosti, starec po mislih in dejanjih, kopija svojega očeta modrosti brez odporne sile; res čuden človek, kakor poudarja večkrat pisatelj,

kot bi čutil, da ga mora opravičiti. Življenje dvojice je opisal Trošt, pa ni nobenega razvoja v njiju: eden je že prvi dan in prvo uro perfekten lump, drugi že prvi dan perfektna mevža, in naj je še tako skromen. Kakor otrok s punčko dela z njim življenje in to je, kar bije najbolj resnici v obraz. Pisatelj je vzgojitelj in trdno sem prepričan, da ni še nikdar čutil simpatije do takega dečka, kakor je Lovro, da pa ni našel še nikjer tako zrelega ptička za vislice, kakor je Gašper. Če je hotel pisatelj, in to se čuti iz spisa, postaviti mladim fantom za zgled Lovra in če bi si vsi prisvojili Lovrovo življenjsko modrost, potem bi prvi rod prišel ob kulturni napredek in ob ljudi. Za tako zgodbo in filozofiranje je škoda knjige 85 strani. Povest je v nasprotju z lastnim prepričanjem pisateljevim, ki pravi v nagovoru: »Spoznal sem, da lahko dosežeš (namreč: mladina) vse, česar se lotiš, dosežeš, samo če hočeš. Velikanska moč je v tebi, ako jo le hočeš in znaš prav rabiti!«

Drugi zvezek naj bi bil bolj resničen, več otroške duše naj bi bilo v njem in pa nič modrovanja.

Narte Veikonja.

TO IN ONO.

Tratnikove risbe.

»Dom in Svet« prinaša v tej številki pet prilog z reprodukcijami nekaterih Tratnikovih risb. Reprodukcijske so se vse zelo dobro posrečile in so kljub znatni pomanjšavi precej verna slika originalov. Celo prva priloga (idealni ženski portret), katere original je izvršen z barvnimi svinčniki, podaja dobro, kar je umetnik hotel.

Na podlagi teh risb, ki jih priobčujemo sedaj, ni mogoče pisati o Tratniku, kot bi zaslužil. Zbrane so slučajno, ker velike večine njegovih del za enkrat nismo mogli dobiti v porabo. Nekatere so pri zasebnikih, druge, najboljše, leže v ministrstvu. Ko bodo okoliščine ugodnejše, bo »Dom in Svet« priobčil o Tratniku daljšo študijo in bo zbirko njegovih risb vsestransko izpopolnil. Sedanja je zelo nepopolna. Od njegovih akademičnih del do del zadnjih zrelih let je bila, kar zadeva formo in duševno vsebino, dolga pot, ki jo moramo za umetnikom prehoditi, če mu hočemo biti pravični. V tem oziru so med našimi prilogami velike vrzeli, presledki časa, razvojne stopnje mišljenja in čuvstvovanja. Te vrzeli bodo bralci »Dom in Sveta« čutili. Frapanten kontrast dobimo, če postavimo idealni »Ženski portret« poleg »Zločina«, kontrast v formalnem stremljenju, zlasti pa v čuvstvovanju. Na prvi pogled si skoro ni mogoče misliti, da se je zamisel za obe sliki porodila v eni glavi, da je obe izvršila ista roka. Naša zbirka je nadalje nepopolna tudi zato, ker prikazuje Tratnikovo delo enostransko. Za pravično sodbo o njem bi potrebovali večjih kompozicij ter mnogovrstnejših predmetov. Da popolnoma umemo njegovo hotenje, bi morali zlasti pogledati nekatere njegove pokrajine.

Toda kljub pomanjkljivosti naše zbirke, se nam iz teh maloštevilnih risb vendarle takoj razodene krepak in samostojen talent. Tratnik je brez dvoma

naš najboljši risar, in ko bi se ne omejeval zgolj na grafiko, bi bil najizrazitejša osebnost našega sodobnega slikarstva, slikar-vodnik. Njegovo umetniško teženje je obenem tako, da bi ne pritegnil k sebi le mlajšega slikarskega naraščaja, temuč da bi živo zainteresiral tudi občinstvo in ga spravil s težnjami sedanje umetnosti, kar se mnogim drugim ni posrečilo. Njegovo delo je lepo in »lepo«.

Širši javnosti bosta v prvi vrsti gotovo ugajali prvi dve prilogi »Ženski portret« in »Kovač«. Obe predstavljata dva idealizirana tipa in te vrste slike so izza romantike in dobe klasicizma še vedno zelo v čisljih. Nastali sta v času Tratnikovih akademičnih študij v Pragi in imata, dasi sta formalno dovršeni ali morda ravno zato, popolnoma dijaški značaj. Na prvi vidimo, kako se slikar trudi predstaviti skladni oval mladega obraza, kako skrbno razvršča luč in senco, da izrazi mehko in plastičnost lic. Na tem obrazu ni nobene nepravilnosti, perfektno je lep. Tudi druga slika je popolnoma istega značaja. »Kovač«, krepak, delaven mož, idealno razbrazdanega obraza, romantično zmršenih las, poln moči in samozavesti, v skoro heroični pozi. Obedve sliki kažeta ljubezen, včasih prisiljeno ljubezen mladih akademikov za »lepe« modele in sta, dasi neoporečni v izvršitvi, komaj kaj značilni za Tratnika-umetnika.

Vse drugo sliko dobimo o Tratniku, če pogledamo tretjo in četrto prilogo s skicami za večjo, že izvršeno kompozicijo »Delo na polju«. V celotni sliki stoji žena, reproducirana na tretji prilogi, med obema deklicama četrte priloge, tako da tvorijo vse tri visok trikotnik. Kdor se potrudi, da si v duhu sestavi to skupino, bo videl, kako tesno, krepko drži ta sistem linij, kako so vse tri postave ena in nerazdeljiva celota. Ta skupina je tako enotna, nemehanična, marveč organska, da posamezne osebe nimajo življenja zase; če opazujemo vsako posebe, je videti, kakor bi bile njih